

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням педагогічної ради
від _____ 2023 року

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з «Історії України. Всесвітньої історії. 6 клас»

*Розроблена на основі модельної програми «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»
авторів Піскарьова І.О., Бурлака О.В., Майорський В.В.,
Мелещенко Т.В., Щупак І.Я.*

*«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)*

Вчитель:

2023 р.

І. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Вступна частина

Інтегрований курс **«Історія України. Всесвітня історія»** реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі. Його особливостями є: 1) інтегрований характер — давня історія України вивчається як складова всесвітньої історії; 2) вивчення історичного матеріалу здійснюється системно в широких хронологічних межах — від появи первісних людей до падіння Західної Римської імперії.

Подана програма є продовженням курсу **«Вступ до історії України та громадянської освіти». Адаптаційний цикл (5 клас).**

Головною метою курсу є розвиток особистості учня/учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими й локальними процесами; формування ідентичності громадянина України. Сформувати в учнів/учениць основи критичного мислення та особистісного ставлення до історичних подій. Програма курсу спрямована на формування загальних і предметних компетентностей

Основними завданнями курсу є:

- сформувати у здобувачів освіти розуміння цивілізаційної значущості періоду Стародавнього світу в історії України, Європи та світу в цілому, античної цивілізації як основи для подальшого розвитку європейських суспільств;
- засобами історії формувати певні компетентності: загальні (уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо); предметні (хронологічна, просторова, інформаційна тощо);
- розвивати пізнавальний інтерес здобувачів освіти до історії Стародавнього світу через створення умов для активної взаємодії між учителем/учителькою і учнями/ученицями для виконання учнями/ученицями творчих, практичних завдань;
- сприяти формуванню фундаментальних цінностей сучасного світу, а саме — демократії, свободи, поваги до прав людини сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства.
- сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів історії України, всесвітньої історії у 6 класі передбачають, що учениця/учень:
 - мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей і її результатами в часі, виявляє зміни та тривалість у житті суспільства;
 - мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього природного середовища;
 - мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
 - мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
 - усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
 - дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

2. ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Компетентнісний потенціал

<i>Ключові компетентності</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
Вільне володіння державною мовою	Уміння: читати і розуміти перекладені та адаптовані державною мовою писемні джерела, авторські публікації на історичні та актуальні для суспільства теми шукати інформацію та використовувати різні види джерел, формулювати та наводити обґрунтовані аргументи володіти термінологією в межах громадянської та історичної освітньої галузі створювати висловлення різних стилів в усній і письмовій формі на історичні та актуальні для суспільства теми вести аргументовану дискусію розпізнавати мовні засоби впливу, розрізняти техніки переконання та маніпуляції Ставлення: повага до української мови як державної, зацікавленість у її розвитку, розуміння цінності кожної мови критичне сприйняття інформації історичного та суспільно-політичного характеру розуміння та використання мови в позитивний та соціально відповідальний спосіб
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	Уміння: створювати висловлення в усній і письмовій формі стосовно історії і сучасності національної (етнічної, мовної) спільноти в Україні створювати інформаційні продукти щодо історії, культури і розвитку суспільства регіону та/або країни, з якою пов'язане походження родини вести дискусію щодо основ розвитку держави та суспільства, засад демократії, прав і свобод людини володіти основною термінологією рідної мови в межах громадянської та історичної галузі Ставлення: повага до рідної мови, розуміння її цінності розуміння важливості вивчення іноземних мов для розширення кола спілкування та отримання інформації про світ цінування культурної різноманітності, інтерес до різних мов і міжкультурного спілкування
Математична компетентність	Уміння: правильно оперувати цифровими даними, математичними поняттями для глибокого пізнання, пояснення минулого та сучасних суспільних подій перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо) та використовувати її в поясненнях встановлювати зв'язки між фрагментами даних і джерелами різних видів використовувати математичні методи та дані, розуміти способи маніпулювання ними Ставлення: прагнення обирати раціональні способи пояснення подій минулого, причин та можливих способів розв'язання сучасних соціальних, політичних, економічних проблем розуміння важливості математичного опрацювання даних для створення науково обґрунтованих висновків

<i>Ключові компетентності</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	Уміння: оцінювати та пояснювати взаємодію людини та довкілля в різні історичні періоди розкривати зміст, значення, вплив технологій, технічних винаходів та наукових досягнень на перебіг історичних подій, явищ і процесів Ставлення: сталий інтерес до наукових досягнень і здобутків природничих наук визнання цінності природних ресурсів для сьогодення та майбутніх поколінь і раціональне використання їх у повсякденному житті
Інноваційність	Уміння: генерувати нові ідеї, оцінювати їх переваги і ризики наводити історичні приклади впливу інновацій на суспільне життя Ставлення: готовність ініціювати, критично оцінювати та впроваджувати нові знання, способи діяльності, норми, що забезпечують сталий розвиток громади та суспільства
Екологічна компетентність	Уміння: визначати ризики та наслідки впливу людини на довкілля, передбачати можливості екологічних загроз моделювати свою поведінку на основі розуміння наявних екологічних загроз критично оцінювати роль людини та держав у досягненні Цілей сталого розвитку ООН Ставлення: готовність реагувати на ризики екологічних загроз усвідомлення важливості захисту природи, сприяння сталому розвитку суспільства
Інформаційно-комунікаційна компетентність	Уміння: використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її добору, перевірки, впорядкування і поширення критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією у процесі аналізу електронних медіа дотримуватися авторського права та етичних норм у роботі з інформацією та під час онлайн-спілкування створювати вербальні та візуальні (графіки, діаграми, фільми) повідомлення, мультимедійні презентації соціального та історичного змісту, поширювати їх Ставлення: критичне ставлення до інформації з різних джерел відповідальне використання засобів масової інформації
Навчання впродовж життя	Уміння: визначати власні навчальні цілі аналізувати процес власного навчання, відстежувати зміни у сприйнятті інформації знаходити та опрацьовувати джерела суспільно важливої інформації із застосуванням доцільних для цього методів розуміти роль освіти, навчання для людини та суспільства сьогодні та в історичній ретроспективі аналізувати та узагальнювати здобуту інформацію Ставлення:

<i>Ключові компетентності</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
	відкритість до постійного самонавчання та взаємонавчання, бажання ділитися здобутими знаннями з іншими особами
<i>Громадянські та соціальні компетентності</i>	<u><i>Громадянські компетентності</i></u> Уміння: моделювати свою поведінку як активного і відповідального члена громадянського суспільства, який знає основи права, добре обізнаний із змістом прав людини та вміє їх захищати у правовий спосіб формулювати та обстоювати свою громадянську позицію щодо локальних та глобальних питань утримуватися від можливостей зловживати своїми правами виявляти відповідальність, уникати негативних стереотипів та узагальнень, а також мови ворожнечі в обговоренні суспільних проблем і різних соціальних груп брати участь у розв’язанні проблем різних спільнот, зважаючи на інтереси їх представників конструктивно співпрацювати з іншими особами, ініціювати або брати участь у реалізації проєктів, громадських заходів критично оцінювати ідейні платформи та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та розуміти їх роль у розвитку демократичного суспільства Ставлення: усвідомлення себе відповідальним громадянином України, розуміння своїх прав і обов’язків як громадянина України та готовність їх виконувати; самоповага та повага до прав та гідності інших осіб громадянська поведінка, що ґрунтується на почутті власної гідності та внутрішньої свободи, розвинутій правосвідомості та обстоюванні демократичних цінностей плекання нетерпимості до корупції в усіх її проявах, розуміння неприпустимості толерування нерівності та недоброчесності готовність відмовитися від нечесних практик під час розв’язання проблем визнання цінності іншої особи та повага до її приватності толерантність і готовність до взаємовигідного розв’язання соціально-політичних суперечностей
	<u><i>Соціальні компетентності</i></u> Уміння: ідентифікувати себе як члена різних спільнот, громадянина України формулювати та обстоювати в дискусії власні погляди та переконання, конструктивно спілкуватися на різноманітні актуальні теми історії та суспільства знаходити історичні приклади залагодження суперечностей і конфліктів працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з іншими особами з відмінними ідеями та цінностями, використовуючи власний досвід та досвід інших осіб, зокрема взятий з історії Ставлення: усвідомлення цінності людини, її життя, здоров’я, честі і гідності, недоторканності і безпеки повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур толерантне ставлення до життєвої позиції іншої особи, громадської думки, особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження інших осіб

<i>Ключові компетентності</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
	керування власними емоціями, готовність до пошуку компромісів волонтерство, підтримка громадських проектів та ініціатив, спрямованих на розв’язання актуальних суспільних проблем
<i>Культурна компетентність</i>	Уміння: образно мислити та уявляти характеризувати основні тенденції розвитку культури в минулому та сучасності використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати твори мистецтва в історичному контексті співставляти різні культури, їх цінності, традиції тощо виявляти вплив належності до різних спільнот і зовнішніх чинників на формування поглядів та переконань особи визначати та пояснювати значення належності до соціокультурної спільноти Ставлення: повага до людини, протидія і запобігання проявам дискримінації та нерівного ставлення цінування соціального та культурного різноманіття, пояснення його переваг і викликів у сучасному суспільстві свідоме збереження та розвиток власної культури, повага до культур інших народів відповідальна поведінка та піклування про пам’ятки культурної спадщини відкритість до міжкультурного діалогу
<i>Підприємливість та фінансова грамотність</i>	Уміння: використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій брати до уваги зміни в історії та суспільстві, оцінювати їх ризики та переваги для власного життя і життя спільноти виявляти інтереси різних спільнот/груп і шукати способи їх узгодження для розв’язання проблем планувати, організовувати, реалізувати індивідуальні чи командні проекти, оцінювати їх ефективність, представляти результати характеризувати економічну політику і розвиток торгівлі, визначати їх вплив на суспільне життя пояснювати спосіб організації національних економік та вплив економічних і фінансових процесів на функціонування суспільства Ставлення: готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення цілей сталого розвитку суспільства зважене прийняття рішень на основі досвіду минулого та сучасного соціального життя здатність брати на себе відповідальність за результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей усвідомлення економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими стикається суспільство здатність приймати фінансові рішення з урахуванням можливих ризиків

3. Структура навчальної програми

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за темами вимог до очікуваних результатів навчання учнів. Вони розкриті в орієнтирах для оцінювання згідно з Додатком 18 до Державного стандарту базової середньої освіти. Пропонований авторами зміст навчального предмета є основою для досягнення очікуваних результатів навчання. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на реалізацію компетентнісного потенціалу громадянської та історичної освітньої галузі, визначеного у Додатку 17 до Державного стандарту базової середньої освіти. Автори рекомендують для ефективної роботи над досягненням очікуваних результатів навчання йти шляхом реалізації діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів в організації пізнавальної діяльності учнів. Застосовувати дослідницькі, проєктні, інтерактивні, дискусійні методи організації освітнього процесу. У програмі автори також пропонують види навчальної діяльності для досягнення очікуваних результатів навчання учнів. Перелік видів навчальної діяльності є рекомендованим і жодним чином не обмежує вибір вчителя/вчительки в організації освітнього процесу для здобувачів освіти. Керуючись принципами академічної свободи, вчитель/вчителька може визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань та необхідний час для досягнення очікуваних результатів навчання, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

Кількість тижневих навчальних годин у програмі відповідає рекомендованій (2 години) у Типовій освітній програмі (затверджена наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235).

Структура курсу

Вступ до інтегрованого курсу історії

Розділ I. Життя людей у первісні часи

Розділ II. Цивілізації Стародавнього Сходу

Розділ III. Давня Греція та її сусіди

Розділ IV. Давній Рим і його сусіди

Узагальнення. Внесок цивілізацій Стародавнього світу в історію людства. Значення давньої історії України як складової світової історії

II. Основна частина

№ ур ок у	Тема		Види навчальної діяльності	Наскрізнi змістові лінії
Вступ до курсу історії (2 години)				
1	Вступ. Повторення	Базові знання: періодизація історії людства, археологія, ера (епоха) Уміння: • пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік – століття – тисячоліття); • розуміє періодизацію як спосіб упорядкування історії, критерії, які використовують для періодизації історії; • розташовує події в хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей; • формулює та обстоює в дискусії власні погляди та переконання на різноманітні теми історії та суспільства; • визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства. Ставлення: • усвідомлює важливість вивчення історії України як невід’ємної важливої складової всесвітньої історії.	Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна. Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Фронтальна бесіда, інтерактивні вправи, дискусія. Робота з візуальним рядом (ілюстрації історичних джерел, пов’язаних з подіями історії України). Укладання хронологічних задач	«Екологічна безпека та сталий розвиток» «Громадянська відповідальність» «Здоров’я і безпека» «Підприємливість та фінансова грамотність»
2	Історія стародавнього світу: хронологічні межі, лічба часу, історичні джерела	Базові знання: періодизація історії людства, археологія, ера (епоха) Уміння: • пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік – століття – тисячоліття); • розуміє періодизацію як спосіб упорядкування історії, критерії, які використовують для періодизації історії; • розташовує події в хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю;		

		• формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей; • формулює та обстоює в дискусії власні погляди та переконання на різноманітні теми історії та суспільства; • визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства. Ставлення: • усвідомлює важливість вивчення історії України як невід’ємної важливої складової всесвітньої історії.		
Розділ 1 Життя людей у первісні часи (9 годин)				
3	Поява і розселення людини на землі	Базові знання: «homo sapiens (людина розумна), палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, привласнювальне господарство Уміння: • знає хронологічні й територіальні межі появи давніх людей на Землі, на теренах України; • розуміє сутність наукових і релігійних теорій про походження людини; • висловлює власну думку щодо теорій про походження людини; • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації про життя первісних людей (розповідь учителя, текст книжки тощо); • визначає на карті положення осередків первісних людей на Землі, культурно - історичних пам’яток первісних людей; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою	Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна. Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтіліана. Робота з картою «Перші люди на землі». Проект-порівняння «Знаряддя праці первісної людини епохи палеоліту та неоліту». Практична робота з ілюстраціями стоянок і поселень первісної людини	«Екологічна безпека та сталий розвиток» Передбачає формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, «Громадянська відповідальність» Реалізація змістової лінії сприяє формуванню діяльного члена
4	Життя та заняття найдавніших людей	Базові знання: привласнювальне господарство, відтворювальне господарство, ремесло, продуктивність праці Уміння: • досліджує і використовує історичні джерела для аналізу подій історії Стародавнього світу; • виявляє чинники, що впливають на заняття, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) первісних людей;		

		• описує перебіг історичних подій з історії людей у первісні часи та визначає тяглість в історичному процесі; • порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури первісних людей і пояснює їх значення; • виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стояли перед первісною людиною, суспільством у різних природних середовищах; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою	(наприклад, за реконструкціями художника Зденека Буріана) Відкрита дискусія «Теорії походження людини»	громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства «Здоров'я і безпека»
5	Життя людей на теренах України в первісну добу	Базові знання: стоянки та пам'ятки первісних людей на території України Уміння: • знає назви та місце розташування двох - чотирьох стоянок первісних людей на території України; • наводить приклади історичних пам'яток та досягнень первісних людей, які використовуються в сьогоденні; • виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стояли перед первісною людиною, суспільством у різних природних середовищах; • позначає на карті розміщення стоянок і пам'яток первісних людей на території України; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		Навчити прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях.
6	Виникнення землеробства та скотарства	Базові знання: «неолітична революція», привласнювальне господарство, відтворювальне господарство, ремесло, продуктивність праці, стоянки та пам'ятки первісних людей на території України Уміння: • виявляє в процесі пошуку інформації про життя первісних людей різні види історичних джерел, зокрема візуальні, артефакти; • розрізняє природні, економічні, соціальні та культурні зміни, що відбулися в житті людей у первісні часи, наводить приклади впливу цих змін на життя людини й суспільства;		«Підприємливість та фінансова грамотність» спрямована на розвиток лідерських ініціатив, забезпечення кращого розуміння

		• розуміє сутність і значення неолітичної революції в житті первісної людини; • розрізняє відмінність між привласнювальним та відтворювальним господарством; • розуміє значення для первісних людей винайдення та упровадження землеробства і скотарства, початок обробки металів, виникнення ремесел; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань
7	Перші землероби та скотарі України	Базові знання: Трипільська археологічна культура, Вікентій Хвойка, Середньостогівська археологічна культура Уміння: • розуміє особливості господарювання трипільців • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації про життя первісних людей (розповідь учителя, текст книжки тощо); • розуміє особливості господарювання носіїв середньостогівської культури; • розпізнає пам'ятки Трипільської та Середньостогівської археологічних культур; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		
8	Форми організації первісних спільнот	Базові знання: первісне стадо, рід (родова община), плем'я, вождь, рада старійшин, матріархат, патріархат. Уміння: • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації про життя первісних людей (розповідь учителя, текст книжки тощо); • виявляє в процесі пошуку інформації про життя первісних людей різні види історичних джерел, зокрема візуальні, артефакти; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		
9	Первісна культура та релігійні	Базові знання: язичництво, тотемізм, анімізм, магія Уміння: • розрізняє форми релігійних вірувань в первісні часи; • наводить приклади взаємодії первісної людини та природи		

	вірування за найдавніших часів.	Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		
10	Проект з теми «Життя людей у первісні часи»	Базові знання: «homo sapiens (людина розумна), палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, привласнювальне господарство, первісне стадо, рід (родова община), плем'я, вождь, рада старійшин, матриархат, патріархат. Уміння: • добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах тем розділу «Життя людей у первісні часи»; • розуміє особливості життя людей у первісні часи Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		
11	Узагальнення з розділу « Життя людей у первісні часи»			
Розділ 2 Цивілізації Давнього Сходу (9 годин)				
12	Цивілізаційні центри Давнього Сходу в часі та просторі	Базові знання: іригаційне землеробство, держава, влада фараона, піраміди, папірус, міста-держави Шумеру, закони Хаммурапі, колонізація, фінікійський алфавіт, ієрогліф, клинопис, цар Соломон, Біблія, Дарій I, варни, касти, буддизм, індуїзм, імперія, Піднебесна, Конфуцій. Уміння: • знає хронологічні й територіальні межі стародавніх цивілізацій Сходу; • розташовує події з історії стародавніх цивілізацій у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю; • установлює послідовність історичних подій виникнення та розвитку стародавніх цивілізацій Сходу, за допомогою лінії часу; • визначає значущість історичної події для людини й суспільства; • виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стояли перед людиною, суспільством Стародавнього Сходу в різних природних середовищах; • зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів; Ставлення:	Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна. Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього	«Екологічна безпека та сталий розвиток» Передбачає формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження

		• формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей	за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Укладання ілюстрованої лінії часу «Давні цивілізації Стародавнього Сходу». Робота з історичними картами. Проект-порівняння умов виникнення та розвитку землеробських цивілізацій Стародавнього Сходу. Робота з візуальними джерелами. Дослідницький проект «Закони Хаммурапі». Проект-порівняння «Шкільне навчання Єгипту та Шумеру». Укладання пізнавальної	довкілля і розвитку суспільства, «Громадянська відповідальність» Реалізація змістової лінії сприяє формуванню діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства «Здоров'я і безпека» Навчити прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях.
13	Землеробські цивілізації Давнього Сходу	• формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей Базові знання: іригаційне землеробство, держава, влада фараона, піраміди, папірус, міста-держави Шумеру, закони Хаммурапі, колонізація, , ієрогліф, клинопис. Уміння: • встановлює значення географічного фактору в розвитку цивілізацій Стародавнього Сходу; • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі держави в Давньому Єгипті, Дворіччі); • визначає тему й походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації (на прикладі давньоєгипетської цивілізації, Дворіччя,); • розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни, що відбулися, наводить приклади впливу цих змін на життя людини й суспільства в минулому і теперішньому (на прикладі давньоєгипетської цивілізації, Дворіччя); • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо), у межах тем розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу»; • визначає особливості господарства, суспільного життя і культури (на прикладі стародавніх цивілізацій Сходу); Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей	за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Укладання ілюстрованої лінії часу «Давні цивілізації Стародавнього Сходу». Робота з історичними картами. Проект-порівняння умов виникнення та розвитку землеробських цивілізацій Стародавнього Сходу. Робота з візуальними джерелами. Дослідницький проект «Закони Хаммурапі». Проект-порівняння «Шкільне навчання Єгипту та Шумеру». Укладання пізнавальної	довкілля і розвитку суспільства, «Громадянська відповідальність» Реалізація змістової лінії сприяє формуванню діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства «Здоров'я і безпека» Навчити прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях.
14	Держава і суспільство Передньої Азії	Базові знання: колонізація, цар Соломон, Біблія, міста-держави Шумеру, закони Хаммурапі Уміння: • виявляє в процесі пошуку інформації про стародавні цивілізації Сходу різні види історичних джерел, зокрема артефакти, текстові, візуальні, усні; • визначає значущість історичної події для людини й суспільства;	за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Укладання ілюстрованої лінії часу «Давні цивілізації Стародавнього Сходу». Робота з історичними картами. Проект-порівняння умов виникнення та розвитку землеробських цивілізацій Стародавнього Сходу. Робота з візуальними джерелами. Дослідницький проект «Закони Хаммурапі». Проект-порівняння «Шкільне навчання Єгипту та Шумеру». Укладання пізнавальної	довкілля і розвитку суспільства, «Громадянська відповідальність» Реалізація змістової лінії сприяє формуванню діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства «Здоров'я і безпека» Навчити прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях.

		• формулює висновок на основі наведених фактів; • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо), у межах тем розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу»; • зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти; • розуміє значення Біблії як історичного джерела; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей	загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) за змістом навчального матеріалу. Творчий проєкт «Сторінка видатного діяча Стародавнього Сходу в соціальній мережі Facebook (Instagram)». Творчий проєкт — фотогалерея «Стародавні цивілізації Азії та Африки»	«Підприємливість та фінансова грамотність» спрямована на розвиток лідерських ініціатив, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань
15	Держава і суспільство Єгипту та Індії	Базові знання: держава, влада фараона, піраміди, папірус, варни, касты, буддизм, індуїзм, імперія, Піднебесна, Конфуцій. Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі держави в Персії); • розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні тощо); • визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела; • зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей		
16	Міфологія та релігійні уявлення єгиптян та вавилонянців	Базові знання: влада фараона, піраміди, міста-держави Шумеру Уміння: • розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні тощо); • розуміє значення Біблії як історичного джерела; • формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел; • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал (на прикладі стародавніх цивілізацій Сходу); • зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти; Ставлення:		

		• формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей		
17	Міфологія та релігійні уявлення давніх Індії та Китаю	Базові знання: буддизм, індуїзм, Конфуцій. Уміння: • формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел; • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал (на прикладі стародавніх цивілізацій Сходу); • визначає тему й походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації; • визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів з допомогою вчителя; • використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження; • формулює висновок на основі наведених фактів; Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей		
18	Культурні надбання Давнього Сходу	Базові знання: піраміди, папірус, фінікійський алфавіт, ієрогліф, клинопис Уміння: • формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел; • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал (на прикладі стародавніх цивілізацій Сходу); • описує і характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури; • наводить приклади впливу діяльності людини стародавніх цивілізацій Сходу на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи; • діє для збереження навколишнього середовища Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей		
19	Проект з теми	Уміння:		

	«Цивілізації Давнього Сходу»	• встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одне від одного (у межах тем розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу», з допомогою вчителя); • формулює висновок на основі наведених фактів; • визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій стародавніх цивілізацій Сходу (у межах тем розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу»); Ставлення: • формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей		
20	Узагальнення з розділу «Цивілізації Давнього Сходу»			
Розділ 3 Давня Греція та її сусіди (25 годин)				
Тема 1 Цивілізація Давньої Греції та її сусіди у просторі та часі. (10 годин)				
21	Наукові дослідження давньогрецької цивілізації	Базові знання: античність, Мінойська цивілізація, Ахейська Греція, Гомер «Іліада», «Одіссея», Генріх Шліман Уміння: • застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя); • розпізнає прояви маніпулювання інформацією (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); • визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); • порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури Античної цивілізації і пояснює їх значення; • розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни, що відбулися в Античній цивілізації; • висловлює власне судження про культурне розмаїття і його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей	Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна. Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Робота з картами «Мінойська та	«Екологічна безпека та сталий розвиток» Передбачає формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства,
22	Природа та	Базові знання: античність		

	населення Давньої Греції	Уміння: • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом цивілізацій Давньої Греції; • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає умовні маршрути, визначає відстані (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди»); • виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів)	ахейська цивілізація Давньої Греції», «Велика грецька колонізація», «Персько-грецькі війни». Дослідницький проєкт «Античні міста-колонії в Північному Причорномор'ї». Укладання синхронізованої таблиці. Робота з ілюстрацією «Житло давніх греків». Мінідослідницький проєкт «Жінка в давньогрецькому суспільстві». Дискусія «Висловлювання Перикла. Чи актуальні вони в наш час?». Коментований перегляд та інтерпретація візуальних джерел	«Громадянська відповідальність» Реалізація змістової лінії сприяє формуванню діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства «Здоров'я і безпека» Навчити прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях. «Підприємливість та фінансова грамотність»
23	Мінойська цивілізація	Базові знання: античність, Мінойська цивілізація Уміння: • застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя); • розпізнає прояви маніпулювання інформацією (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); • визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); • порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури Античної цивілізації і пояснює їх значення; • розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни, що відбулися в Античній цивілізації; • висловлює власне судження про культурне розмаїття і його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей		
24	Ахейська Греція	Базові знання: античність, Ахейська Греція, Гомер «Іліада», «Одіссея», Генріх Шліман Уміння: • застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя); • розпізнає прояви маніпулювання інформацією (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); • визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); • порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури Античної цивілізації і пояснює їх значення;		

		• розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни, що відбулися в Античній цивілізації; • висловлює власне судження про культурне розмаїття і його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей	інформації з історії Давньої Греції. Укладання історичних оповідок з життя кіммерійців, скіфів, сарматів на території України. Творчий проєкт — укладання туристичного маршруту «Скарби античної цивілізації на українських землях». Укладання пізнавальної загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) за змістом навчального матеріалу. Творчий проєкт «Сторінка видатного давньогрецького діяча в соціальній мережі Facebook (Instagram)»	спрямована на розвиток лідерських ініціатив, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань
25	Давньогрецький поліс	Базові знання: міста-держави (поліси), демократія, демос, Уміння: • наводить приклади й пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності (на прикладі теми «Афіни — батьківщина демократії»); Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • пояснює, чому Афіни вважаються батьківщиною демократії; усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
26	Велика грецька колонізація	Базові знання: Велика грецька колонізація, античні міста-держави Північного Причорномор'я, еллінізм Уміння: • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; • описує перебіг історичних подій в античних містах-державих Північного Причорномор'я; • наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності в сьогоденні — топоніміка, лексика (на прикладі античних міст-держав Північного, Причорномор'я);		
27	Становлення Афінської держави. Реформи Солона	Базові знання: міста-держави (поліси), демократія, демос, реформи Солона, олігархія Уміння: • наводить приклади й пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності (на прикладі теми «Афіни — батьківщина демократії»); Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • пояснює, чому Афіни вважаються батьківщиною демократії; усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
28	Розквіт Афінської	Базові знання: демократія, демос, олігархія Уміння:		

	демократії.	• наводить приклади й пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності (на прикладі теми «Афіни — батьківщина демократії»); Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • пояснює, чому Афіни вважаються батьківщиною демократії; усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
29	«Золота доба» Перикла	Базові знання: демократія, демос, олігархія, Перикл Уміння: • наводить приклади й пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності (на прикладі теми «Афіни — батьківщина демократії»); Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • пояснює, чому Афіни вважаються батьківщиною демократії; усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
30	Узагальнення з теми «Цивілізація Давньої Греції та її сусіди у просторі та часі».			
Тема 2 Військова справа в Стародавній Греції (8 годин)				
31	Давня Спарта- олігархічна держав	Базові знання: Спарта, олігархія Уміння: • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; • застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя); • розпізнає прояви маніпулювання інформацією (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
32	Підкорення Греції Македонією	Базові знання: Імперія Александра Македонського, еллінізм Уміння: • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо);		

		• позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей;		
33	Держава Александра Македонського	Базові знання: Імперія Александра Македонського, еллінізм Уміння: • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо); • позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей;		
34	Елліністичні держави	Базові знання: Імперія Александра Македонського, еллінізм Уміння: • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо); • позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей;		
35	Військова справа в Давній Греції	Базові знання: персько-грецькі війни, Перикл Уміння: • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел;		

		• позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей; • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо);		
36	Причини та розгортання греко-перських війн	Базові знання: персько-грецькі війни Уміння: • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; • позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей; • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо);		
37	Перебіг греко-перських війн	Базові знання: персько-грецькі війни Уміння: • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; • позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей; • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо);		
38	Узагальнення з теми « Військова справа в Стародавній Греції»			

Тема 3 Культура давньої Греції. Осередки давньогрецької цивілізації та їх сусіди на теренах України (7 годин)				
39	Родина, виховання та повсякденне життя в Давній Греції	Базові знання: міста-держави (поліси), демократія, олігархія, демос Уміння: • пояснює відмінності між громадським та особистим простором; виявляє порушення права на особистий простір • пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина; • ідентифікує випадки дискримінації (зокрема утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і групи осіб, до якої ця особа належить; • наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання; • пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення; • аргументує потребу спільних правил, а також необхідність їх дотримуватися; • переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності людини; Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • пояснює, чому Афіни вважаються батьківщиною демократії; усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
40	Давньогрецька міфологія та релігія	Базові знання: Мінойська цивілізація, Ахейська Греція Уміння: • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей; • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо); • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом цивілізацій Давньої Греції		
41	Олімпійські ігри. Наука в Давній	Базові знання: Олімпійські ігри, П'єр де Кубертен Уміння:		

	Греції	• детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо); • пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства • висловлює власне судження про культурне розмаїття і його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей; • порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури Античної цивілізації і пояснює їх значення;		
42	Мистецтво архітектури та скульптури в Давній Греції	Базові знання: Мінойська цивілізація, Ахейська Греція, Гомер «Іліада», «Одіссея Геродот Уміння: • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, на життя суспільства, окремих груп людей; • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо); • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом цивілізацій Давньої Греції		
43	Кіммерія та Скіфія . Сармати	Базові знання: кіммерійці, скіфи, сармати, Геродот Уміння: • установлює часову послідовність перебування на території України кіммерійців, скіфів, сарматів; • наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності в сьогоденні – топоніміка, лексика (на прикладі Скіфії); • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Скіфії зокрема артефакти, текстові, візуальні, усні; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії Скіфії, на життя суспільства, окремих груп людей; Ставлення: • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми;		
44	Узагальнення з теми «Культура давньої Греції.	Уміння: • розташовує події (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди») у хронологічній послідовності за допомогою стрічки часу, укладає хронологічну таблицю;		

	Осередки давньогрецької цивілізації та їх сусіди на теренах України»	• формулює судження про вчинки історичних осіб і сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду; • обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини; • поводить з повагою до інших осіб; • детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо);		
45	Узагальнення з розділу «Давня Греція та її сусіди»			
Розділ 4 Давній Рим і його сусіди (25 годин)				
Тема 1 Давній Рим у часі і просторі (8 годин)				
46	Природа і населення Апеннінського півострова	Уміння: • визначає на карті положення географічних об’єктів, культурно-історичних пам’яток, місця історичних подій з історії Давнього Риму; • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;	Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна. Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтіліана. Укладання хронологічних і синхронізованих таблиць з історії Давнього Риму, давніх слов’ян.	Екологічна безпека та сталий розвиток» Передбачає формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, «Громадянська відповідальність» Реалізація змістової лінії сприяє формуванню діяльного члена
47	Давній Рим у часі та просторі	Базові знання: Римська республіка, сенат, громадянська війна, патриції, плебеї Уміння: • знає хронологічні межі існування Римської республіки • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • характеризує й порівнює становище патриціїв і плебеїв; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
48	Римська	Базові знання:		

	республіка в V – середині III ст. до н. е.	Римська республіка, сенат, громадянська війна, патриції, плебеї Уміння: • знає хронологічні межі існування Римської республіки • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • характеризує й порівнює становище патриціїв і плебеїв; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;	Розповідь про воєнну експансію Риму на основі історичної карти. Укладання пізнавальної загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) під назвою «Давні дослідники слов'янства» або «Давні слов'яни». Творчі проєкти — фотогалерея «Міста, які подарував світові Давній Рим», лепбук «Крилаті вислови, які народилися в Давньому Римі», колаж «Про що розповідає антична монета», презентація «Біблія — джерело мудрості». Віртуальна екскурсія «Християнство в	громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства «Здоров'я і безпека» Навчити прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях. «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямована на розвиток лідерських ініціатив, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням
49	Військова справа в Давньому Римі	Базові знання: експансія, Пунічні війни Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі воєнної експансії Риму); • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
50	Диктатура Гая Юлія Цезаря	Базові знання: диктатура Юлія Цезаря, Римська імперія, римське право, вето Уміння: • знає хронологічні межі існування Римської республіки, Римської імперії; • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі диктатури Юлія Цезаря);		
51	Створення Римської імперії.	Базові знання: Римська імперія, римське право, вето Уміння: • знає хронологічні межі існування Римської республіки, Римської імперії; • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів;		
52	Правління	Базові знання:		

	Октавіана Августа	Римська імперія, римське право, вето Уміння: • знає хронологічні межі існування Римської республіки, Римської імперії; • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів;	мистецтві» Творчий проєкт — лепбук, колаж (на вибір) «Досягнення цивілізацій Стародавнього світу»	українців практичних аспектів фінансових питань
53	Узагальнення з теми « Давній Рим у часі і просторі»			
Тема 2 Людина в правовій та політичній системі Давнього Риму. Культура Давнього Риму (8 годин)				
54	Організація влади в Давньому Римі : від республіки до імперії	Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; Ставлення: • усвідомлює важливість римського права, яке вплинуло на формування і розвиток правових систем країн Західної Європи і є складовою частиною світової правової культури		
55	Людина в правовій та політичній системі Давнього Риму	Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; Ставлення: • усвідомлює важливість римського права, яке вплинуло на формування і розвиток правових систем країн Західної Європи і є складовою частиною світової правової культури		
56	Родина та освіта в Давньому Римі	Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму;		

		• формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давнього Риму життя суспільства, окремих груп людей; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
57	Традиції повсякденного життя в давньоримському суспільстві	Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давнього Риму життя суспільства, окремих груп людей; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
58	Своєрідність римської скульптури та архітектури	Уміння: • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом Давнього Риму; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
59	Найяскравіші надбання культури Давнього Риму	Уміння: • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом Давнього Риму; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
60	Римська імперія в III- IV ст.	Базові знання: Римська імперія, римське право, вето Уміння:		

		• знає хронологічні межі існування Римської республіки, Римської імперії; • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів;		
61	Узагальнення з теми «Людина в правовій та політичній системі Давнього Риму. Культура Давнього Риму»			
Тема 3 Релігія і сусіди Давнього Риму (9 годин)				
62	Релігія в давньому Римі: від язичництва до християнства	Базові знання: християнство Уміння: • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • пояснює історичне значення християнства; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
63	Виникнення християнства	Базові знання: християнство Уміння: • виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму; • пояснює історичне значення християнства; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
64	Початок Великого переселення народів та падіння Західної Римської імперії	Базові знання: вандали, міграція, Велике переселення народів Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давнього Риму життя суспільства, окремих груп людей;		

		Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
65	Падіння Західної Римської імперії	Базові знання: вандали, міграція, Велике переселення народів Уміння: • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давнього Риму життя суспільства, окремих груп людей; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
66	Давні слов'яни на теренах України	Базові знання: венеди, склавини, анти Уміння: • формулює запитання щодо можливого впливу спільноти давніх слов'ян на життя суспільства, окремих груп людей; • визначає хронологічні межі формування спільноти давніх слов'ян; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
67	Господарське життя і духовний світ давніх слов'ян.	Уміння: • формулює запитання щодо можливого впливу спільноти давніх слов'ян на життя суспільства, окремих груп людей; • характеризує повсякденне й господарське життя, суспільну організацію, духовний світ давніх слов'ян; Ставлення: • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ;		
68	Узагальнення з теми «Релігія і сусіди Давнього Риму»			
69	Узагальнення з розділу «Давній Рим і його сусіди»			
70	Узагальнення до курсу : «Внесок давніх цивілізацій в історію людства. Значення давньої історії України як частини світової історії»			